

Nai Rogo Mai

Ira na lewe ni vuli ena koro ko Nasevou

Vakarau me tekivutaki na bucini kau e Naitavuni

Esa na vakarau me tekivutaki na bucini kau e Naitavuni ka tiko ena koro o Nasevou, Waidina ena vula o Me, ia sa vakarau mai cava tale tikoga na kena ena koro ko Namosi.

Nai otioti ni vuli ea laki vakayacori kei ira na lewenivanua e Nasevou kei Delailasakau ena mua ni vula o Epereli, ena kena mai oti na vakarautaki ni vale ni bucini tei e kea. Eratou a mai qarava na vuli na Future Forests Fiji (FFF).

Nai naki ni dabe ni dua na vale ni bucibucini e takete talega ni nodra vakararama taki na lewenivanua ena bibi ni veikau kei na veika ena rawa me vakavurea.

Esa koto nai tuvatuva kina Future Forest Fiji me na tomana tikoga na caka vuli kina lewenivanua ena tikina oqo. E dina ni vakailavo taka na vale ni bucini tei na NJV, era na qarava sara tikoga vakatabaki dua na lewenivanua.

E dua nai naki ni kena dabe na vale ni bucini tei ena vanua ni cakacaka, me na veivuke kina kena tomani tiko na cakacaka ni vakacoko ka qarava tiko na NJV.

E sa koto talega na vakanananu me na volia tale na NJV na kau mai na vale ni bucini tei ena kena tomani tiko na porokaramu ni vakacoko.

Tukuna o Sophia Narain na vakaillesilesi ni NJV ka qarava na veika bula e tu vakavolivoliti keda, ni sa cava tale tikoga na kena vakarauataki na vale ni bucini tei e Namosi, ka sa koto talega me na laki qaravi kina na mataqali vuli vata oqo.

E dei na NJV ena tokoni ni veivakatoroicaketaki kina lewenivanua, na rua na vale ni bucini tei oqo e dua na kenai vakatakilakila vinaka.

Cavuikalawa kina dua tale na vakatagedegede

by Greg Morris, Country Manager

Bula Vinaka!

Mai nai otioti ni gauna keitou a vakarautaka kina e dua na neitoui vola vakaoqo, keitou sa vakacavara na vakadidike ni qivaqiva ena veidelana mai na Wainavadu. E rui bibi na qivaqiva kina tuvatuva ni cakacaka oqo ena vuku ni kena vakatovolei na wai e tiko e loma ni qele, kei na kena dikevi e dua na vanua me na maroroi kina na vovo ni vatu qaqi.

Ea bolel keitou sara vakalevu na qivaqiva oqo, ka veivuke voli ga vei keitou e dua na helicopter me rawa ni vakalailai taka na vakacaca kina dela ni vanua. E rau a veivuke sara vakalevu na taukei ni qele kei na TNLC ena cakacaka oqo kau vakavinakataka sara vakalevu na nodrau cau kina tuvatuva oqori.

Esa vakacavari na vale ni bucini tei e Naitavuni ka sa vakarau vakacavari tiko na kena e Namosi – oqo na vale ni bucini tei ka vakailavo taka ruarua na NJV. Keitou sa vakanuinui ni na sega walega ni vakarautaka nai tei na vale ni bucini tei oqo kina cakacaka ni vakacoko ni NJV, me na vakarautaka talega nai tei kina vei porakaramu tale eso.

Esa vakacagau sara tiko na cakacaka ni vakacoko, ka rau sa duavata tiko kina na taukei ni qele kei na TNLC, ka sa qaravi tiko na cakacaka ni kena vakarautaki nai otioti ni vakatagedegede ni cakacaka ena porakaramu oqo. E sega ni vou kina NJV na kena vakacoko taka tale na vanua esa cakacaka oti kina.

Keitou vakabauta ni oqori ena vukea vakalevu na neitou cakacaka ni qivaqiva kei na cakacaka ni vakacoko, ia keitou dau vakasaqara voli ga ena veigauna taucoko na gaunisala me keitou laveta cake kina na neitou cakacaka ka keitou na ciqoma na vakatutu eso me rawa ni vakavinakataka kina na cakacaka.

Au via taura na gauna oqo meu vakavinakataka Wili Tikoilau kei lowane Benedito, o rau nai sevu ni vakaillesilesi me rau ciqoma na neitoui covi vakavula ka baleta na cakacaka gugumatua.

Ena kena sa cava na kelikeli e Wainavadu, esa mua oqo na NJV enai tuvatuva ni qivaqiva e Waivaka ka sa cakacaka tiko kina oqo e

dua na misini ni qivaqiva. E kenai vakarau kina ena dua na porakamu ni vakadidike e dau tubu cake se dau lutu sobu talega na levu ni cakacaka ena gauna ni laiseni.

E basika eso na duidui ni cakacaka e qaravi e Namosi ena loma ni gauna e qaravi tiko kina na cakacaka ka na vakatautaki talega vua na taukei ni cakacaka.

Esa nanuma tiko na NJV, me sa na tokitaka na siteseni levu ni veiqaravi se operational base kina keba e Wainikatama ka ratou na qai laurai ga e dua nai lawalawa lailai me ratou na laki qarava tiko.

Ena qai vakatau taki na cakacaka e Waisoi, ena cakacaka esa bau qaravi rawa me baleta na ripote ni revurevu ena kauta mai na keli vatu talei. Esa vica oti na vakadidike esa vakayacori oti ka tiki tiko ni EIA.

Ena vakayagataki na macala ni vakadidike sa vakayacori me vakavinakataka cake na vakatutu ni keli ni vatu talei. Ena tomana tikoga na NJV na nona veiqaravi kina lewenivanua ka vakakina na waraki ni vakatulewa ena solia na matanitu me baleta na kena tekivutaki na keli vatu talei e Namosi.

**Vinaka
Greg**

E dua na keba ni NJV ena gauna ni qivaqiva mai na Wainavadu

Na veivakatoroicaketaki kina lewenivanua – ai vakatakilakila ni veiwekani vinaka

Esa tomana tiko na NJV na kena tokoni na veivakatoroicaketaki kina lewenivanua ka cakacaka vata kina vakavoleka kei na matanitu oka kina na lewenivanua.

Ena 2012, ea vakarautaka kina na NJV na veivuke e \$240,000 kina yasana ko Namosi kei na tikina ko Waidina.

Oqo e oka kina:

- \$24,000 kina matabose ni livaliva ena kena vakalivaliva taki na tikina ko Namosi
- \$20,000 kina koro ko Nasirotu me baleta na wai ni gunu ka \$5,000 ena kena vakatoroicaketaki na wai wai ni gunu ena koro ko Narukunibua
- \$9,500 kina matabose ni wai ena kena laveti cake na wai ni gunu ena koro ko Namosi.

Na veivuke vakailavo kina koronivuli na Namosi Secondary, na valenilotu e Namosi kei Waivaka, na koronivuli ni muri vuli e Naitavuni, na vakatoroicaketaki ni tabana ni teitei ena koro, nodra vuli nai tabagone, tabana ni bula e na koro, bose ni yasana ko Namosi kei Naitasiri kei na soqosoqo ni rakavi e Namosi.

Na cakacaka era se vakacagau tiko ena gauna oqo:

- vale ni bucini tei e Naitavuni
- vale ni bucini tei ena koro ko Namosi
- tobu ni ika ena Namosi Secondary School kei na koro ko Narukunibua
- Na vakavinakataki ni wai ni gunu e Nasirotu

Mai nai tuvatuva ni veivuke oqori, qarava talega na NJV eso na sausaumi kina mataqali ka yavalati na nodra qele, ka veivuke tale tikoga kina komiti ka matataka nai taukei ni qele na Tikina Namosi Landowners Committee (TNLC)

Ena 12 na vula kina Fepurueri 2013 ea sauma na NJV e \$190,000 kina 14 na mataqali (e 9 mai na tikina ko Namosi ka 5 mai na tikina ko Waidina) ena kena yavalati na qele ena qivaqiva.

Ena 12 na vula kina Fepurueri 2013 e tiko kina \$134,000 na veivuke ni NJV kina TNLC.

Oqo e baleta na nodratou vakayaco bose na TNLC, nai sau ni veilakoyaki kei na veigacagaca ni bose. E oka talega kina na \$33,000 ka baleta na valenivolavola ni TNLC e Suva.

\$800,000 e baleta na veivuke ni vuli

Esa vakayagataka oti na NJV e sivia ni \$800,000 ena loma ni va na yabaki sa oti me baleta na veivuke ni vuli ena loma ni yasana ko Namosi kei na Tikina ko Waidina ena loma ni yasana ko Naitasiri.

Ena i matai ni wasewase ni vuli ni 2013, oqo e baleta na vuli torocake, esa sauma oti na NJV kina 100 na gonevuli e rauta ni \$130,000.

Tukuna na Country Manager ni NJV o Greg Morris ni veitokoni kina vuli e dua toka na tikina bibi kina kabani.

Tukuna o Morris ni kena rawati vinaka na vuli, e dolava e vica tale na katuba kivei ira na luveda ka ra na laki vakaiivotavota talega kina na veiwekani. E kaya ni rui bibi kina NJV na veitokoni kina vuli ka vakatoroicaketaka talega na vanua eratou qaravi cakacaka kina.

E kaya ni 2013 eratou na cakacaka vata kina vakavoleka kei na koronivuli, na TNLC kei na veitabana tale eso me ratou na dikeva kina na rawaka ni gonevuli, kei na gaunisala eso e rawa ni vakayagataki vinaka tiko kina na nodratou veivuke.

Ea vakacavara rawa o Leone Tauleka na nona postgraduate ena veivuke ka vakarautaka vua na NJV

Ea vakavinavinataka o Leone Tauleka mai Namosi, ena veivuke levu ni NJV ka sa mai vakacavara rawa kina na nona postgraduate studies.

Tukuna o Tauleka ni veivuke oqo mai na NJV, e dua na bikeni ni rawaka vei ira na gonevuli e Namosi kei na Tikina o Waidina ena loma ni yasana ko Naitasiri, vakabibi na nodra vukei vakailavo me ra vakacavara kina na nodra vuli.

Ko Rosalia Kalouniua mai Navunikabi e Namosi, e dua talega na gonevuli ka marautaka sara

Ea tauri vola o Salote Rokotogalevu mai na Univeseti ni Ceva – na vua ni veivuke mai na NJV

vakalevu na veivuke ni NJV. Esa rawata o Rosalia ena yabaki sa oti na nona sitivikiti ni qasenivuli mai na koronivuli na Corpus Christi.

E kaya ni veivuke oqo mai na NJV, ea taladrodoro sara kina na nona vuli me vaka ni sega tale ni qai leqataka e dua na ka me baleta na kena saumi na nona i curucuru – sa nona takete ga me vakacavara ga na vuli

Na veivuke e baleta na vuli ena rawa mo ni raica ena website na www.njv.com.fj

Na daucakacaka gumatua ni cava e dua na vula

lowane Benedito (mawi) kei Wili Tikoilau

Erau a mai rawata nai covi ni tamata cakacaka gugumatua ena vula o Maji ni 2013 o Wili Tikoilau ka cakacaka vaka yadra kei Benedito lowane ka cakacaka vaka camp maintenance supervisor.

Ea marautaka sara vakalevu na Country Manager ni NJV ko Greg Morris na nodrau digitaki rawa na lewerua ka vakavinavinakataki ira yadua na tamata cakacaka ena nodra vakaitavi me ra digitaka e dua na nodrai tokani kinai covi vakarautaki.

Tukuna o Morris ni marautaka vakalevu na nona ciqoma sara vakalevu na veivakatutu eso mai na vakaillesilesi, se ocei era nanuma me rawata nai covi.

“E rau a lewe rua ea vakasakiti sara na nodrau cakacaka ena vula o Maji, ka keitou sa nanuma me rau sa na tai na

lewe rua,” kaya o Greg.

Ea vakavinavinakataki o Wili ni dau solia tu na nona gauna me dau laki qarava eso na cakacaka e sega tiko ena nonai vola ni cakacaka me qarava, ka dau solia vakalevu na nona dina enai tavi kecega e vakaitavitaki koya kina.

Mai na cakacaka vaka yadra, esa dau gole talega o Wili kei iratou na vakaillesilesi ena NJV, vakabibi na tabana ni bula ni kabani, ka dau veivuke kina nodratou cakacaka.

E dau laurai o Wili ni dau bolea me dau draiva kina koro e davo koto mai kina na tauvimate, ka dau cakacaka toka vaka nasi ena nona dau leweni iratou tu na tabana ni bula ni kabani ena nodra dau sikovi na lewenivanua.

O Benedito e rawata nai covi ena kena vakasakiti sara nona veiliutaki, kei na cakacaka e qarava ena gauna ni qivaqiva mai na veidelana e Wainavadu.

E dei vinaka o Benedito ena nona dau liutaka na nona timi ka sega ni dau gadrevi vakalevu na vakaillesilesi era koto e cake, me ra dau yadrava vakawasoma na cakacaka e liutaka o Benedito, vakabibi na kena vakamuri vakamatau na veilawa eso e taqomaka na tamata cakacaka, ka sega kina ni dua na kisi ni vakacalaka e basika ena kena a qaravi tiko na cakacaka mai Wainavadu.

E kilai tani o Benedito ena nona dau muria vinaka na lawa ni cakacaka, ka solia na nona dina e nai tavi e vakaitavitaki koya kina.

Na viriveiwekani vinaka

Vola o Community Relations Manager, Niko Yacalevu

Edua nai tavi e vakabibika taka na tabana mai na NJV ka sikovi ira tiko yani na lewenivanua ka vakatokai na Community Relations team, na kena vakavinakataki na veiwekani kei na kena dolavi tikoga na gaunisala ni veivosaki.

E dua na gaunisala e vaqacacotaki tiko kina nai tuvatuva oqo oya na kena vakayacori na veisiko vakavula na 8 na koro ka tara tiko na vanua e cakacaka kina na NJV kei na veisiko vaka vula tolu kina vo ni koro era tiko veitikivi.

Ena veisiko oqo, e dau veiwasei kina na NJV ka ciqoma lesu talega na nodra rai na lewenivanua, e dau vakayacori talega na veitalanoa ena veigaunisala ni veivakatoroicaketaki. Oqo e okati kina na vuli, eso na porakaramu e baleti ira nai tabagone kei ira na marama, kei na veivuke ni kabani ena kena taurivaki eso na porakaramu e vakavure i lavo kina koro kei na koronivuli.

Me vaka e koto ena lawa ni nodratou cakacaka, na cakacaka taucoko e taurivaki ena qaravi vata kei na tabana vakamatanitu ena dodonu mena okati mai kina kei na valenivolavola ni yasana.

Ena loma ni rua na vula sa oti sa qaravi oti vaka 15 na veisiko kina vei koro ka vaka 18 kei na veitabana tale eso.

E so na cakacaka e sa qaravi tiko ka rau veitokoni tiko kina na matanitu kei na lewenivanua na vale ni toa e Narukunibua, na vale ni bucini tei e Nasevou kei na koro ko Namosi, na vuli culacula e Waivaka, na wai ni gunu e Nasirotu kei na kena vakatoroicaketaki na 4 na tobu ni ika ena Namosi Secondary School.

E ciqoma tiko oqo na mata ni tikina ko Waidina na i sevusevu mai na NJV

Na veitokoni kina nodra vuli na marama

Ena vula ko Maji ea veitokoni kina na NJV kina dua na sasaga mai na minisitiri ka qaravi ira na marama kei na bula raraba, ena kena qaravi e dua na vuli me baleta na vuli culacula kei na kena dau vakavinakataki na misini ni culacula.

Oqo na vuli ka laki vakayacori kivei ira na marama ena tikina ko Namosi

Ea vakayacori na vuli siga rua oqo ena koro ko Waivaka, ka tiki tiko ni kena marautaki na siga ni marama e vuravura.

Era a lewena na vuli oqo e 48 na marama ka tolu na kena turaga ena loma tikina.

Era a vakaraitaka na lewe ni vuli na yalo dina ni sasaga ka ra sa bau vakayagataka vinaka saraga na siga rua ni vuli oqo ena nodra vulica na kena culai nai sulu vakataga, na cula sote kei na kotikoti.

Eratou a vakayacora na vuli me baleta na kena vakavinakataki na misini ni culacula kevaka e leqa na i vakalesilesi mai na kabani na Courts Fiji Ltd.

Era a vakavinavinakata na marama na veitokoni ni Minisitiri, na NJV, Courts Fiji Ltd, ena kena soli na gauna vei ira me ra bau laki vukei ka sa rawa talega me na vakavurei lavo vei ira ka vaka kina ena loma ni tikina

Vakacagau tiko qori na nodratou caka vuli na vakalesilesi mai na Courts Fiji Limited

Era marautaka na lewenivanua na vuli ka vakarauataki oqo

Era veitalanoa taka tiko na lewe ni vuli nai vakarau ni kena cula e dua nai sulu vakataga

Toso na vakacoko kina i otiti ni kenai vakatagedegede

E rau toka oqo ena dua na vanua ka vakayacori tiko kina na cakacaka ni vakacoko na vakalesilesi mai na NJV kei na TNLC

Ena Maji ni yabaki oqo esa tekivu taka yani nai otiti ni vakatagedegede ni kena vakacokotaka tiko na vanua na NJV. Oqo na kena sa vakacokotaki mai na veivanua era a vakacacani oka kina na vanua ea vakayacori kina na qivaqiva, sisi ni qele kei na ta ni gaunisala.

E sa vakavotukana na cakacaka ni vakacoko ena kena sa drokadroka vinaka tale mai na vanua.

Ea vakayacori ena Maji kei Epereli 2013 e dua na vakadidike ena veivanua taucoko esa qaravi mai kina na cakacaka ni vakacoko me baleta na kena laurai na vua ni cakacaka, vulici na cala e vakayacori taumada kei nai walewale me na taurivaki ena vanua ka tarava.

E sa koto ena ripote na vakatutu eso e baleta na tuvatuva e gadrevi, na kena vakatotototaki na cakacaka ni vakacoko, ka na veitalanoa taki talega kei na TNLC

Vakavou na i tuvatuva ni nodra qaravi na lewenivanua era tauvimate

E sa na raica tale na NJV na nona i tuvatuva me baleta na nodra laurai na lewenivanua era tauvimate ka me rawarawa kina kabani na soli veivuke ena gauna e gadrevi kina.

E bibi kina NJV nai tuvaki kei na kena taqomaki na nodra bula na kena tamata cakacaka, ira na konitaraki kei ira na vulagi era veisiko yani, ia e sa vica oti talega na kisi e veiqaravi kina na kabani kina lewenivanua me vaka ni sega ni taucoko na veiqaravi ni tabana ni bula ena loma ni vanua.

Ena Janueri ga ni 2013 ea veivuke na kabani kina 32 na kisi ni tauvimate, ka dau vakalevu ena lomalomani bogi se ena mataka caca, ka dau kerei kina na vuniwai ena keba me dau lakova eso na vanua yawa ena kena sagai me ra vukei na lewenivanua.

E na 2012 e sivia na 100 na kaci ni veivuke e qarava na NJV kei na kena tabana ni bula, ka vakayacora talega na veiqaravi ena loma ni bai ni kabani ka ra qaravi kina e sivia e 200 na lewenivanua, levu era tauvimate lailai ga.

Enai tuvatuva vou oqo, eratou sa na qarava walega na tabana ni bula ni NJV na kisi ga e bibi sara.

Na vei kisi tale eso me ra sa na qai laurai ga e valeniwai se kina valenibula ni matanitu.

“Ena vinaka, kevaka e rawa, me dau ciqomi ga mai na kena kerei na tabana ni bula ni NJV mai na nasi se vuniwai,” e kaya ko Peter Jacobs e dua vei iratou na manidia ni kabani.

Ena dikeva taucoko na tabana ni bula ni NJV na kere veiqaravi mai na lewenivanua, ni bera ni ratou na qai vakatutu taka yani vei koya e veiliutaki tiko ena keba ena gauna oya se site superintendent.

“Ena sega ni vakaweleweletaka na kabani na vakatulewa ena solia kina kena i vakaillesilesi me ra laki qarava eso na kaci ni veivuke na vuna e ratou na qarava ga kina na kisi e bibi,” e kaya o Jacobs.

Ena rawa ni vakayagataki na Ambulance se lori ni kabani me veiusa kina tauvimate ia era na qaravi ga kina o ira era na rawa ni usa ena lori e vakarautaki ena gauna vata oya, vakatau kina ituvaki ni bula nona na tauvimate.

E sa na vakauta yani na NJV na tuvatuva kece ni veivuke oqo, ka na sala muria tiko yani e dua na mata timi mai na kabani, ena nodratou gauna ni veisiko, me ra laki veitalanoataka yani kei kemuni na veitikina e baleta na nodratou veivuke kina kaci ni veivuke ni veiqaravi vakavuniwai mai na lewenivanua.

Ko Ethel Mohammed mai na St. Johns kei Dr Siddharth Naidu mai na NJV, ena keba mai Waisoi

Nai Rogo Mai

